

cese reálneho posudzovania účinnosti systému ideologickej práce kladúci zvýšené nároky na produktivnosť tvorivej diskusie. Bez nároku na vyčerpávajúci prístup chcel niektoré aktuálne otázky komplexného prístupu k tvorivej aplikácii sovietskych skúseností reflektovať úvodníkový príhovor O. Mošnera *O medzinárodnom významne skúsenosti ZSSR* (ss. 489–494).

Prax komponovania a tvorby optimálnej štruktúry časopisu zrejme ešte nie je vyčerpaná ani v tejto nezanedbateľnej oblasti, aby sa zmenšovalo riziko náhodného, niekedy i čiastočne formálneho výberu materiálov sústreďujúcich sa na aktuálne teoreticky podnetný, „provokujúci“ obraz dosiahnutých výsledkov, pozitív i nedostatkov v sociologickej oblasti. V tomto zmysle je potrebné venovať väčšiu pozornosť i recenznej rubrike, profilu jednotlivých príspevkov, poznámok i anotácií, s väčším dôrazom na publikovanie kriticko-diskusných materiálov.

Možnosti ďalšieho zdokonaľovania tematicko-obsahovej štruktúry z hľadiska nezastupiteľnej úlohy pomoci praxi nachádzajú konkrétne využitie v realizácii ďalších rubriek, ako *Na pomoc výučbe, Metódy a techniky sociologických výskumov* a pod. Pripravujú sa tematické besedy expertov k spoločenskému využitiu sociológie, referencie, v ktorých na stránkach časopisu spĺňa sledované ciele a predpoklady, s ktorými sa redakčná rada za účasti redakčného kruhu časopisu zodpovedne, v procese upresňovania ďalších krokov s dlhodobým predstihom zaoberá. Angažovaný prístup k závažným spoločenskopolitickým problémom nachádza opakovane svoje ocenenie od stranických, štátnych i spoločenských orgánov a organizácií.

Otakar Mošner

Významná publikace o pracovním a sociálním rozvoji v 7. pětiletce

(Jozef Mihalik: Praca o sociálny rozvoj v 7. päťročnici. Bratislava, Praca 1982, 280 s.)

Ve slovenském nakladatelství Praca vyšla na počest 35. výročí Vítězného února významná publikace Jozefa Mihalika *Praca a sociálny rozvoj v 7. päťročnici*.

Kniha je rozdělena do čtyř částí, z nichž v první shrnuje autor hlavní směry *zdokonalování plánovitého řízení práce a sociálního rozvoje v 7. pětiletce* z hlediska závěrů XVI. sjezdu KSČ. Autor v této části charakterizuje generální linii KSČ, přijatou na XIV. sjezdu KSČ a dále rozpracovanou na dalších sjezdech KSČ jako „komplexní, dlouhodobý marxisticko-leninský program politického, hospodářského, sociálního a duchovního rozvoje společnosti“ (s. 9).

V druhé části soustřeďuje autor pozornost na *zdokonalování organizace společenské práce a zvyšování její efektivity*. Vychází ze vztahů mezi rozvojem vědeckotechnické revoluce a společenské práce. Zdůrazňuje stoupající význam subjektivního činitele v tomto období, který se obrátí v přeměnách společenské práce a změnách v postavení pracovníků. Plánovité řízení vědeckotechnického rozvoje je těsně spjata s plánováním a řízením rozvoje organizace společenské pracovní síly, jejíž úroveň rozhoduje o zvyšování společenské efektivity.

Autor se zaměřuje především na nejvyšší formy společenské organizace, spjaté s rozvojem vědecko-výrobních sdružení, chozrasčotními a brigádními formami organizace práce.

Ukazuje, že „vědecko-výrobní sdružení integrují vědu, techniku a výrobu do jedné organizační formy“ (s. 51).

Tím tato komplexní organizační forma umožňuje operativně zabezpečovat bezprostřední organickou vazbu a efektivní zkracování inovačního cyklu výzkum – vývoj – výroba.

Chozrasčotní formy organizace práce vytvářejí předpoklady vyšší zainteresovanosti VHJ a podnikových kolektivů na dosahování vyšší efektivity hospodářské činnosti a zvyšují odpovědnost mezi podnikohospodářskou sférou, VHJ a celou společností. Autor zdůrazňuje nutnost komplexnosti a provázanosti chozrasčotní organizace po celé ose řízení VHJ – podnik – vnitropodnikové útvary, v nichž se uskutečňuje bezprostřední výroba a které v současných podmínkách musí přecházet na nové brigádní formy organizace.

Jde o „novou formu organizace práce, při níž se přechází od individuální úkolové práce ke kolektivní odpovědnosti za práci brigády jako celku. Hlavním požadavkem už není individuální úspěch, ale úspěch brigády jako celku“ (s. 65).

J. Mihalik podrobně popisuje přípravu a postup zavádění brigádní organizace práce a hodnotí experimentální ověřování těchto forem v ČSSR.

Část třetí věnuje autor přeměnám ve společenské práci ve vztahu k reprodukci lidských zdrojů, pracovních sil, кадровému a personálnímu rozvoji a mzdám.

V této obsahově nejbohatší části komplexně zachycuje přeměny společenské práce — od demografického vývoje přes rozvoj kvalifikace pracovníků až po hlavní organizačně řídicí a stimulační podmínky rozvoje кадровého a personálního.

Úvodem konstatuje, že „realizace základního cíle hospodářské a sociální politiky KSC, jímž je péče o blaho obyvatelstva, je třeba nevyhnutelně spojit s dosaženými výsledky v efektivitě společenské práce“ (s. 81).

Proto také zdokonalování rozšířené reprodukce a rozmísťování pracovních sil vzhledem k potřebám těchto procesů patří mezi klíčové otázky plánovitěho řízení národního hospodářství; odráží se to také v rozvoji plánování кадровého, personálního a sociálního rozvoje v 7. pětiletce. Autor podrobně popisuje plánování кадровého, personálního a sociálního rozvoje — od dlouhodobého programu přes pětiletý plán až k ročnímu realizačnímu plánu, včetně metodiky a přípravy kádrů pro кадровou a personální práci.

Kádrový, personální a sociální rozvoj je závislý na zdokonalování odměňování práce, které „má značný význam pro podněcování úsilí o zvyšování národohospodářských efektů a výkonnosti každého kolektivu a jednotlivce“ (s. 145).

Autor systematicky pojednává o odměňování podle socialistických principů a jeho vlivu na přeměny ve společenské práci a její efektivitě. Uvádí klasifikaci mzdových prostředků, jejich obsahu a úkolů a pojednává o prostředcích hmotné stimulace úspor pracovních sil, tvořivé práce a aktivity, vstřícného plánování.

Mimo pozornost autora nezůstává ani zdokonalování výkonových norem v 7. pětiletce.

Závěr třetí části práce tvoří pojednání o odvětvových mzdových programech pro 7. pětiletku, které jsou novým nástrojem zdokonalení a zvýšení stimulační funkce mezd v socialistické ekonomice.

Čtvrtá část práce je věnována plánování sociálního rozvoje. Autor koncipuje tuto část komplexně a správně chápe sociální plánování, jehož úlohou je „účinněji zachytit a v plánech vyjádřit sociální procesy v rozvoji a metodicky je promítnout do plánování sociálně ekonomického rozvoje, v souladu se strategickými cíli rozvoje stále lépe uspokojovat hmotné a kulturní potřeby pracujících na základě zvyšování efektivnosti a kvality veškeré práce“.

Autor, který je význačným představitelem ekonomiky práce v ČSSR,⁽¹⁾ správně bezprostředně spojuje problematiku sociálního rozvoje a jeho plánování s problematikou reprodukce společenské práce a spojuje proto celou problematiku sociálního plánování s problematikou plánování práce. Je třeba dodat, že sociální plánování představuje vyvrcholení poznatků socialistické racionalizační teorie a jeho hlavním cílovým efektem je zvyšování společenské produktivity práce na základě všestranné péče o rozvoj člověka.

V plánování sociálního rozvoje se autor soustřeďuje na cílové řešení v delší perspektivě, překračující 7. pětiletku. Dokazuje nutnost přechodu od „užšího pojetí“ sociálního plánu k širšímu pojetí komplexního sociálně ekonomického plánu, v němž plánování sociálního rozvoje představuje integrální součást, jejímž významným posláním je aktivizace subjektivního činitele pro tvorbu rozsáhlých zdrojů ekonomického a sociálního růstu a pro rozvoj socialistického životního způsobu.

J. Mihalik dále komplexně popisuje rozvoj plánování sociálního rozvoje na všech úrovních společenské organizace z hledisek koncepčních, strukturních a metodických. Vychází z hodnocení řady experimentů sociálního plánování v ČSSR a shrnutí československých i mezinárodních poznatků a zkušeností a prezentuje návrh komplexní metodiky tvorby plánu sociálního rozvoje.

Snaha o co největší konkrétnost je příčinou několika metodologických nedostatků. V současné teorii inovací se dnes již ustupuje od jednostranného pojetí inovačního cyklu „výzkum — vývoj — výroba“. Tento cyklus se rozšiřuje o fázi „užití“, která jej uzavírá. Teprve v realizační fázi spotřeby se totiž projevuje míra efektivnosti a užité hodnoty konkrétní výroby. Bylo by účelné toto pojetí v práci akceptovat.

V brigádních formách organizace je nutno zdůraznit nejen úlohu kolektivu jako celku, ale i úlohu každého jeho člena, jehož individuální přínos se nesmí v kolektivu ztrácet. Zde by bylo třeba více rozvést dialektiku vztahů mezi jednotlivcem, kolektivem a vedoucím kolektivem.

Část o normování výkonu by bylo třeba doplnit o problematiku sociálního normování a tvorbu sociální indikátorové a normativní základny. Problematika budo-

(1) J. Mihalik: *Ekonomika práce*. Bratislava, Práca 1979.

vání informační základny plánování sociálního rozvoje je v současnosti středem pozornosti mezinárodního výzkumu, neboť na její úrovni bude záležet i úroveň celého systému plánování sociálních procesů.

Celá práce by si zasloužila doplnění o *Doslov* či *Závěr*, který by znovu stručně zdůraznil vazby mezi jednotlivými částmi publikace.

Tyto připomínky samozřejmě nesnižují celkově vysokou úroveň posuzované knihy J. Mihalika. Tato studie, vybavená rozsáhlým a dobře vybraným statisticko-analytickým a vědecko-odkazovým instrumentáři, se vyznačuje dobrým teoretickým a metodologickým základem a přináší řadu zkušeností, poznatků a doporučení přímo využitelných v národohospodářské praxi. Publikace zevšeobecňuje a pro potřeby bezprostřední praxe rozpracovává všechny rozhodující problémy práce a sociálního rozvoje, které bude v 7. pětiletce třeba řešit na všech stupních plánování a řízení společenských procesů.

Proto je významným příspěvkem k teorii a praxi organizace, plánování a řízení práce a sociálního rozvoje a jistě se setká se zájmem jak pracovníků vědecké, tak plánovací a řídicí sféry.

František Kutta

Matematika v sociologii. Modělirovanije i obrabotka informacii (Matematika v sociologii. Modelování a zpracování informací)

Red.: A. Aganbegjan, H. Blalock, F. Borodkin, R. Boudon, V. Capecchi
Moskva, Mir 1977.(1)

Zatímco ve světě je publikace matematicky zaměřených statí zcela běžnou a samozřejmou záležitostí, a to jak ve specificky orientovaných časopisech, tak i v nespecializovaných periodikách a sbornících, u nás se stále trápíme otázkou, zda je tento typ článků vhodné publikovat, pro kolik čtenářů je takový článek určen, zda není adresován několika málo specialistům apod. Přitom odpověď na takové pochybnosti dává sám život. Recenzovaný sborník o matematických a statistických modelech zmizel z pultů *Zahraněční literatury* okamžitě, podobně jako i jiné práce vydávané na podobné téma v SSSR. Je tu ještě další příznačná okolnost: sborník vyšel před sedmi lety (nejprve v anglickém jazyce), jednotlivé práce byly připravovány i publikovány s několikaletým předstihem, a přesto jde o stále aktuální, živou a potřebnou látku. Výsledky budeme aplikovat nyní i v budoucnu, materiál nezastaral, ještě dlouho se k němu budeme vracet. U sborníku, který vznikl výběrem a redakcí tak zkušeného mezinárodního týmu ovšem předpokládáme, že výsledek bude mít trvalou hodnotu a že tu v zesílené intenzitě bude platit běžná zásada vědecké periodické i neperiodické literatury — je to konzerva prověřené, dostatečně argumentované a prokázané informace, jejíž význam vždy závisí na kontextu použití. Počet čtenářů nelze proto hodnotit pouze podle přítomného zájmu, ale podle významu budoucího, podle role ve vývoji a rozvoji oboru, podle návaznosti a sekvencí. U mnoha publikací (a to často právě u matematicky laděných) je budoucí využitelnost velmi nejasná. To, co se zdá být perspektivní, budoucí vývoj zakryje rouškou nezájmu, aby se po dalším čase ukázalo, o jak důležitý výsledek jde. V matematice i v matematické statistice je takových příkladů velmi mnoho. Matematická práce je postupná. Při operativním řešení problémů, které vyžaduje krátké lhůty, je možné s úspěchem aplikovat matematický model jen v případě, že už existuje připravená teorie, že máme zkušenosti a prověřené výsledky. Proto budování matematických modelů v sociologii nutně musí být systematické, dlouhodobé, návazné a trvalé. To platí i pro souběžné publikace.

Odpověď na otázku užitečnosti matematické práce v sociologii a její publikace může dát jen a jen praxe, která je základním kritériem. Vědecká publikace vždy směřuje k zájemcům o danou speciální tematiku a jen výjimečně jsou některé články čteny všemi. Proto omezování matematické publikace pro potřeby sociologie by bylo anachronismem; i praxe sociologických aplikací ve výzkumu i v rozhodování a řízení, prohloubená rutinním sběrem i zpracováním informací, se bez ní nemůže obejít. Dobré matematicko-sociologické zázemí je pro zpracování řídicí informace nezbytné. Zajišťuje jeho validitu a obranu proti úzkým empiricko-positivistickým pohledům, efektivitu a i to nejzákladnější — zpracování samo.

(1) Těž: *Quantitative Sociology. International Perspectives on Mathematical Modelling*. New York, Academic Press 1975.